

Under kristallkronorna

SVERKER ÅSTRÖM – DIPLOMATEN SOM VILLE BLI ARKITEKT

*Fastighetsverket
förvaltar regerings-
byggnaderna i Stockholm
såväl som lokaler för
Sveriges utrikes-
representation runt om i
världen. Sverker Åström
som varit aktuell under
hösten med nyutgåvan
av memoarboken
Ögonblick är hemma-
stadd i de flesta av
dessa miljöer.*

Han har följt den svenska utrikespolitiken på nära håll sedan andra världskrigets utbrott. I samtal med statsminister Tage Erlander och senare Olof Palme har han också haft stort inflytande över hur Sverige har agerat i relation till omvärlden. Kulturvärden möter Sverker Åström, en av Sveriges mest framträdande diplomater, för att tala om något helt annat – arkitektur.

Sverker Åström bor sedan fem år tillbaka i ett vitputsat stenhus på Kammakargatan, lugnt och avskilt och ändå bara några snabba steg från Sveavägen mitt i Stockholms city. Här bor han tillsammans med sin nougatfärgade abessinska katt Dusjka, 'Min lilla själ' på ryska, i en spatiös vindsvåning som tar in generöst med dagsljus genom vindskupor och takfönster.

Redan utanför dörren, i trapphuset, märks Sverker Åströms känsla både för konst och god smak, men också humor. En stor väggmålning, som inte får plats inne i våningen, hänger på ena väggen vid en plåtdörr patinerad av rost. Mitt emot står en stege med större delen av hans skoinnehav. En praktisk lösning förvillande lik en konstinstallation.

Själva våningen är överraskande mo-

dern. Antika möbler och föremål är placerade som smycken i bostaden, som i övrigt känns luftig med abstrakt konst, ljusa soffor i enkel modell och en PH-lampa över matbordet.

För dagen är han ledigt klädd i vit tröja och blå byxor samt vita sockor. Han har annars för vana att roa omgivningen med att ha en röd och en grön strumpa – samtidigt.

Förutom tjänstgöring i en rad länder har Sverker Åström vistats en stor del av sin arbetstid i Arvfurstens palats vid Gustav Adolfs torg under sin långa yrkeskarriär inom Utrikesdepartementet, UD.

– Jag brukar säga att jag bor i Sveriges vackraste våning och att jag har arbetat i regeringskansliets vackraste rum, kabinettssekreterarens rum på UD. Det är ännu vackrare än utrikesministerns rum med inredning och möbler från svenskt 1700-tal. I sex år har jag ryckt i lådorna till en vacker Hauptbyrå utan att Fastighetsverket har försökt hindra mig. Hela våningsplanet, piano nobile som italienarna skulle säga, är en förnämlig miljö.

Sverker Åström debuterade som författare med boken *Ögonblick* 1992. Den innehåller många minnen av samtal,

Sverker Åström läser Financial Times i favoritfåtöljen hemma i vindsvåningen i Stockholms city.

utländska besök och andra händelser som han har upplevt under kristallkronorna på UD – och inte bara där. Boken kom ut i en ny upplaga med två ny-skrivna kapitel, «Återblick» om aktuell utrikespolitik och det personligt färgade «Epilog», lagom till höstens bokmessa i Göteborg. En hel del publicitet väckte hans beslut att 'komma ut' som homosexuell vid 87 års ålder, en hemlighet som han har delat med vänner och även sina högsta chefer under årens lopp. Men «Erlander, Undén och Palme ryckte bara på axlarna».

Informellt på UD

Åström var en av dem som lade grunden för Sveriges engagemang i Europa. Han var åren 1970–72 svensk chefsförhandlare i EG, Europeiska gemenskapen. I boken minns han den 7 oktober 1970 då det var allmän beredning i Kanslihuset vid Mynttorget och beslutet fattades: «Vid bordets kortända satt landets statsminister uppkrupen på sin stol med benen under sig som en skräddare.» Bilden av Olof Palme som

en informell statsminister träder fram mellan raderna.

Sverker Åström beskriver sig själv vid den tiden som «ekonomiskt okunnig och handelspolitiskt oerfaren. Men det betydde inte att jag EG-mässigt var en oskuld». Det hedersamma uppdraget som chefsförhandlare i EG innebar dock att han fick lämna posten som Sveriges ambassadör vid FN i New

York – «den viktigaste och roligaste utlandsplaceringen för en svensk UD-tjänsteman». Där bodde han i en fantastisk våning med utsikt över East River. Under en god middag där lyckades han övertala Maurice Strong att bli generalsekreterare för den internationella miljökonferensen i Stockholm 1972.

Under åren 1972–77 var Sverker Åström kabinetssekreterare och kunde njuta av det vackraste rummet i Arvfurstens palats. Kabinetssekreteraren är högste ämbetsman vid UD, det departement som har det övergripande ansvaret för hela regeringens utrikespolitiska handlande. I den «våg av pietetslös nivellering som svepte över svensk förvaltning under 1970-talet» föreslogs att kabinetssekreterarens titel skulle avskaffas, men det avstyrdes sedan Åström talat med utrikesminister Sven Andersson om saken.

Bortsett från denna turbulenta tid på UD har han uppskattat den informella atmosfären i Arvfurstens palats. Särskilt under andra världskriget då de yngre tjänstemännen med fasa lyssnade till Hitlers hesa rytanden i en knastrande radio var kamratandan mycket god. De diskuterade öppet, och de snabba kontakterna var så informella att många samtal och beslut på UD inte dokumenterades skriftligt – till historikernas förtret.

Mötet med Moskva

Den första utlandsplaceringen för Sverker Åström inföll strax efter andra världskrigets utbrott då han reste till Moskva. Han hade ännu inte fyllt 25 år, var nybliven attaché vid UD och kunde inte ett ord ryska.

Skinkan på bordet var en lyx när julen firades på svenska legationen i Kujbysjev 1941.

Bättre läge kan Utrikesdepartementet knappast ha än i Arvfurstens palats, granne med Sagerska huset och med Riksdagshuset på motsatta sidan av Strömmen.

– Jag lärde mig de ryska bokstäverna på flyget till Moskva i maj 1940. Ambassadören Vilhelm Assarsson tog emot mig i sitt residens på 44 Ulitsa Vorotskovo och jag bjöds på middag. Huset hade byggts av en rik ryss från den gamla tiden till sin älskarinna. Kärleken är kort. Huset var mycket bräckligt och kostade mycket pengar.

Ambassadörens våning var flott med

Olof Palme växlar några ord med Sverker Åström i riksdagens kammare 1974, kanske om IB-affären.

svenskt möblemang, minns han. Men själv fick han bo i ett rum i gatuplanet med kök i källaren.

– När jag kom ner i köket hörde jag ett märkligt ljud. Det lät som en korg full av kräftor där skal och klor rasslar mot varandra. Men det var tusentals kackerlackor.

I november 1941 då tyskarna stod i utkanten av Moskva och ambassadpersonalen kunde höra mullret av de tyska kanonerna fick diplomaterna flytta till Kujbysjev, staden vid Volga som numera heter Samara.

– Vi flyttade in i ett utrymt barnhem med ett porträtt av Stalin ovanför ytterdörren. Jag minns särskilt en plastlampa i taket som hängde ned från en stuckatur som föreställde en naken kvinna. Lampan var fästad i kvinnans navel. Det glömmar jag aldrig.

Under de två år som Sverker Åström och de andra diplomaterna vistades i Kujbysjev fick han även upp ögonen för balett.

– Hela Bolsjojteatern var också där och jag gick ofta på balettföreställning-

ar på kvällarna. Balettintresset har följt mig genom åren och jag uppskattar musiken, regin, tekniken, stämningen.

I New York fortsatte Sverker Åström att odla sitt dansintresse under sin tid som FN-ambassadör. Där träffade han ryska balettstjärnor, koreografen George Balanchine och dansaren Rudolf Nurejev, genom en gemensam rysk väninna.

Ett annat intresse med ryskt ursprung är samlandet av silver från S:t Petersburg, tillverkat av svenska silversmeder mellan åren 1680 och 1860.

– Det är inte så begränsat som du kanske tror. Under den tiden var det alltid en svensk som var ordförande i silverskrået i S:t Petersburg och smederna arbetade för hovet och överklassen, de adliga. Men jag har inte förvärvat ett enda silverföremål i Ryssland. Allt silver är inköpt i antikvetsaffärer i New York, Paris, London och Stockholm.

Åström donerade det mesta av sin fina silversamling till staten för några år sedan. Den finns numera i Sagerska

Sverker Åström tycker om att överraska omgivningen med att ha en röd och en grön strumpa, egentligen kaptensstrumpor som påminner kaptenen om babord och styrbord.

palatset, statsministerns tjänstebostad intill regeringskansliet Rosenbad.

Fem tomma rum och en säng

Sverker Åström har haft de mest eftertraktade tjänsterna inom UD: stationerad i London, Washington, New York och Paris. Han har besökt de flesta ambassaderna och tycker att ambassadbyggnaden i Haag är mycket vacker. Den har en barockfasad i rött tegel och är influerad av Louis XIV och Frankrike. Byggnaden är kulturskyddad sedan 1967.

Andra favoriter är ambassaderna i Rom och Madrid.

Den nuvarande ambassadbyggnaden i Moskva av arkitekt Anders Tengbom var färdig för inflyttning 1972. Sommaren 2002 invigdes ett nytt viseringskansli för att klara den utökade visumhanteringen som en följd av Schengenavtalet. Sverker Åström har varit på ambassaden i Moskva flera gånger och känner dem som har varit ambassadörer där.

– Byggnaden är lämpad för sitt ändamål. Det är bra och ändamålsenliga arbetslokaler, trevliga och representativa för Sverige. Det är modern inredning med traditionellt svenskt möblemang från Svenskt Tenn, så som det brukar se ut i svenska residens i utlandet.

Sverker Åström var ambassadör i Paris från 1978 till 1982 då han pensionerades. Ambassadbyggnaden från 1974, ritad av André Malizard och BS-Konsult, ligger på södra sidan av floden Seine i samma arrondissement som Eiffeltornet, parlament och regeringsbyggnader.

– Residenset i Paris tycker jag är rätt tråkigt och inte särskilt representativt för Sverige, men fullt acceptabelt.

Så sent som år 2000, arton år efter pensioneringen, gjorde han ett inhoppsambassadör i Beirut i skarven mellan två ordinarie ambassadörer. Där bodde han fyra månader i en våning med fem tomma rum och en säng.

– Libanon är ett land i återhämtning. Landet har en oerhörd potential om det blir fred mellan Syrien och Israel. Libanon är beroende av syriernas relation till Israel. Libaneserna är ett kulturellt högtstående folk och landet är ett slags demokrati med västliga inslag, med bra universitet och skolor, arabisk kultur och framstående författare. Men jag är mycket pessimistisk inför utsikterna till fred i Mellanöstern.

Sverker Åströms engagemang i utrikespolitiken är inte att ta miste på. Men hur är hans intresse för mat och vin, som han har haft alla möjligheter att provsmaka över stora delar av världen?

– I det libanesiska köket är smårätterna, meze, ganska goda om de är väl lagade. Men jag är varken road av mat eller viner. Jag kan inte skilja på ett vin d'Algerie och ett Beaujolais från –89, säger han med ett perfekt franskt uttal.

Ett New York i Europa

Och intresset för arkitektur?

– Mycket stort! utropar han med kraft i rösten. Jag skulle gärna ha blivit arkitekt om inte annat hade kommit emellan. Arkitektur är grundläggande för människan, vi berörs av hur arkitekturen är utformad både i bostäder och i samlingslokaler. Hur människor trivs hänger samman med miljömedvetenhet. Arkitektur är både en ekologisk utmaning och en skönhetsupplevelse, viktigt såväl socialt som mänskligt.

Som stockholmare har han sört över rivningen av Norrmalm och Klara kvarteren.

– Hjalmar Mehr, som var stadsborgarråd under den tid då Stockholm vandaliserades av grävskopor, var en god vän till mig. Under andra världskriget planerade de styrande i Stock-

holm hur staden skulle förändras. Ambitionen var att Stockholm skulle bli en storstad i världen, ett New York i Europa. När ritningarna var klara och första spadtaget sattes i marken började miljömedvetandet komma in i stadsplaneringen. Om den insikten kommit ett par år tidigare hade vi haft mer av den gamla stadskärnan kvar. Nu är medvetenheten så stark att vi har gått till den andra ytterligheten som innebär att allt ska bevaras.

Han tycker inte om Kulturhuset vid Sergels torg men hyser stor respekt för Peter Celsing som en betydande arkitekt. Filmhuset fördrar han bättre, det ligger vackert på Gärdet.

Centre Pompidou i Paris, det moderna konstmuseet med sitt synliga stålskelett ritat av arkitekterna Richard Rogers, Renzo Piano och Gianfranco Franchini, ger honom en upplyftande känsla.

– Den stora entréhallen är fylld av rymd, vilket saknas i Kulturhuset i Stockholm, konstaterar han.

Sverker Åström återvänder gärna till Stockholm som han anser hör till världens vackraste städer. Men han vill gärna se nya inslag i den gamla stadsbilden. Han föreslår att Fastighetsverket utlyser en global arkitekttävling och inbjuder internationellt erkända arkitekter att rita förslag till ett nytt museum för konsthantverk, ungefär som Victoria and Albert Museum i London.

– Vi behöver en ny byggnad ungefär som det nya konstmuseet Kiasma i Helsingfors, hundra procent modernt. Den nya museibygnaden kan placeras bakom Nationalmuseum på Blasieholmen där de låga tullhusen står. Då kommer det nya museet att synas från Nybroplan och Strandvägen. Det kan bli en stor attraktion som lockar besökare även från utlandet, anser diplomaten som gärna hade blivit arkitekt. ■

Monica Strandell;
Frilansjournalist, fotograf

